

**LJUBEZEN MED ŽELJO IN ŽRTVIJO V KRSTU PRI SAVICI PRI
FRANCETU PREŠERNU TER V DRAMSKIH POUSTVARITVAH
ZORKA SIMČIČA IN DOMINIK A SMOLETA**

Irena Avsenik Nabergoj

Sekcija za interdisciplinarno raziskovanje, ZRC SAZU, Ljubljana
Teološka fakulteta, Ljubljana
Fakulteta za humanistiko, Nova Gorica

UDK 821.163.6–13.09Prešeren F.:821.163.6–2.09"195/20"

Osrednji namen članka je medbesedilna primerjava doživljanja intimne ljubezni pri osrednjih junakih Črtomiru in Bogomili, kot se kaže v Prešernovi izvorni umetnini *Krst pri Savici* (1836) ter v istoimenskih dramskih poustvaritvah Zorka Simčiča (1953, 1965, 1994) in Dominika Smoleta (1969, 2003, 2009). Simčič v svoji drami sledi Prešernovi predlogi ter motiv presežne ljubezni mladega para, ki se žrtvujeta drug za drugega, dopolni s krščansko motiviko krivde, odpuščanja in sprave. Črtomir in Bogomila v Smoletovi drami pa, nasprotno, ne znata ljubiti; njuna ljubezen je »divja«, razosebljena, nasilna, oropana čiste želje, prešibka za samožrtvovanje; s svojim egoizmom zanikujeta in končno uničita drug drugega.

Krst pri Savici, France Prešeren, Zorko Simčič, Dominik Smole, ljubezen, želja, žrtev

The central aim of the article is an intertextual comparison of the experience of intimate love in the central characters Črtomir and Bogomila, as presented in Prešeren's *Baptism at the Savica* (Ljubljana, 1836) and in the dramatisations with the same title by Zorko Simčič (1953, 1965, 1994) and Dominik Smole (1969, 2003, 2009). In his drama Simčič follows Prešeren's pattern and complements the theme of transcendental love of the young couple, who sacrifice themselves for each other, with the Christian themes of guilt, forgiveness, and reconciliation. In Smole's drama, on the other hand, Črtomir and Bogomila are incapable to love; their love is »wild«, depersonalized, violent, deprived of pure desire, too weak for self-sacrifice; with their egotism they deny and finally destroy each other.

Baptism at the Savica, France Prešeren, Zorko Simčič, Dominik Smole, love, desire

1 Uvod

Namen članka je raziskati način predstavitve ljubezni v Prešernovem, Simčičevem in Smoletovem tekstu *Krsta pri Savici*. Prispevek razkriva, kaj sta Simčič in Smole v svojih dramah izbrala iz Prešernovega besedila, kako sta sledila predlogi in kako sta transformirala izhodiščni pomen. Bolj kot nacionalni vidik pokristjanjevanja Slovencev v zgodovinskem obdobju 8. stol. je v ospredju pozornosti področje zasebnosti, intimnega doživljanja ljubezni med željo in žrtvovanjem, ki se pri vsakem izmed avtorjev izraža na drugačen način.

2 Ljubezen med željo, strastjo in odpovedjo v dialogu Prešernovega *Krsta pri Savici*

Ljubezen med Bogomilo in Črtomiro se začne z obojestransko zaljubljenostjo, ki v obeh »neprostovoljno«, »nepremišljeno« rodi večno trajajočo željo drugega po drugem. Preizkušnje, ki sta jim izpostavljena, to željo še intenzivirajo. Že ob prvem srečanju sta Črtomir in Bogomila prevzeta drug od drugega (stanci – v nadaljevanju s. – 8 in 9); Prešeren opisuje, kako je »ljubezni strela« v Črtomiru vnela »neugasljiv plamen«, Bogomila pa je Črtomiru ljubezen v enaki meri vračala in v letu dni je med njima zrastle trdna in čista ljubezen, močna kot smrt. A nedotaknjenost in zanos ljubezenske sreče je Prešeren opisal le v eni stanci, kot da intimnih doživetij med njima ne bi želel razkrivati pred drugimi. Že v naslednji stanci pove, da se bo Črtomir zaradi vdora Valjhuna, ki je prišel požigat »božje veže«, v službi obrambe vere svoje matere moral ločiti od Bogomile. Slovo je opisano izrazito čustveno, to pa je pogojeno tudi z njuno mladostjo, saj Prešeren o Bogomili zapiše, da je ob prvem srečanju z ljubim imela le šestnajst let. Črtomirovo odločitev, da se poda v boj s premočno Valjhunovo vojsko, in tudi sam boj »brez upa zmage«, v katerem ni mogel obvarovati bogov svojih staršev, niti pred smrtjo rešiti svojih tovarišev, opiše Prešeren samo v dveh stancah (s. 13 in 14), vsa nadaljnja pesnitev pa je posvečena ljubezenski temi.

Potem ko si Črtomir ob porazu v boju, obupan ob smrti vseh svojih tovarišev že želi vzeti življenje, mu »predrzno roko ustavi« misel na Bogomilo. Nadaljnjih sedem stanc je posvečenih njegovemu iskanju Bogomile, pri čemer mu pomaga »znan ribič« (s. 16–22). Ob srečanju z Bogomilo, s čimer se v 23. stanci *Krsta* tudi začne daljši dialog med Črtomiro in Bogomilo, Črtomira prevzameta neizmerna sreča in strast. Ljubezen je zanj najvišja vrednota, toda Bogomila mu skuša dopovedati, zakaj je ločitev med njima neizogibna – razlog je njeno spreobrnjenje v krščansko vero in prepričanje, da ga je prav krščanski Bog ohranil pri življenju v boju, v katerem so umrli vsi njegovi tovariši. Ob koncu svojega govora Bogomila Črtomira prosi, naj tudi on sprejme krščansko vero.¹

Črtomir se ji zahvali za njeno ljubezen, trpljenje in skrb ter ji izpove svojo strastno ljubezen in neomajno privrženost. Pripravljen je biti njen »suženj«, ona pa naj mu gospoduje »čez vero, misli, delo« (s. 36–37). Četudi se mu sprva krščanski Bog, ki ga Bogomila kliče »Bog ljubezni«, zdi »jezni« Bog, saj je bilo v bojih za krščansko vero prelito toliko krvi, pa se po vmesnem pojasnilu duhovna (s. 38), da je Valjhun ravnal po »svoji slepi glavi, / po božji volji ne ...«, krsta ne brani več. Vera zanj ni bistveno vprašanje, daleč pomembnejša je Bogomilina ljubezen. Prejel bo krst, a krst bo zanj samo še en dokaz neomajne vdanosti ljubljene, s katero si želi čim prej skleniti zakonsko zvezo (s. 39). Podobno kot v dosedanjem dialogu je tudi tu opazno nesorazmerje med kratkimi Črtomirovimi govori in daljšimi Bogomilnimi pojasnili, saj ga mora

¹ Alojzija Zupan Sosič ugotavlja, da je Prešeren v tej pesnitvi oz. tudi »prvi slovenski ljubezenski pripovedi« združil dva koncepta ljubezni, romantičnega in krščanskega. V 24. stanci »romantično pojmovanje ljubezni preglašuje krščanska ljubezen [...], odpoved erotični ljubezni, predvsem strasti kot melodramatični sestavini romantične ljubezni, in čaščenje duhovne ljubezni. To povzroči največjo Črtomirovo eksistenčno stisko.« (Zupan Sosič 2002: 267.)

Bogomila znova razočarati v njegovih upih ter mu pojasniti razlog svoje odpovedi njuni zakonski zvezi: v zameno za njegovo rešitev v boju je Bogu obljubila večno čistost (s. 40–43). Bogomila doživlja krščanskega Boga kot posebljeno ljubezen («Da pravi Bog se kliče Bog ljubezni»), tako kot govori Sveto pismo na več mestih, med drugim v poglavju *Bog je ljubezen* (1 Jn 4, 7–21), njena misel o neminljivosti ljubezni pa je skladna s Pavlovo mislijo (1 Kor 13).²

Bogomiline besede v Črtomiru izzovejo hud pretres. Kot da bi hotel preprečiti tesnobo molka ali morebitni Črtomirov nagli odziv na besede, ki jih ta od Bogomile ni pričakoval, se oglasi duhoven in skuša v Črtomiru zbuditi krivdo, ker si je drznil posegati v tok zgodovine in je dajal podporo stari veri ter s tem pogubil toliko mož, katerih žene so postale vdove (s. 44–45); za svojo krivdo se mora odkupiti z odpovedjo in žrtvijo, tako kot je nekdanj storil tudi on sam, ko se je spreobrnil iz druidske vere. Bogomila čuti Črtomirovo stisko in ga tolaži z obljubo ljubezni, ki je nič ne more ugasniti in se mu bo razodela »onstran groba« (s. 48–49), ko ga bo pri Bogu čakala kot deviška nevesta. Iz njenih besed je razvidno, da bosta njeno nadaljnje življenje sestavljali le še molitev in hrepenenje po ljubezni, to je po smrti.

V dialogu med Bogomilo in Črtomiro se odprejo temeljna notranja nasprotja in protislovja – Črtomiru se ob spoznanju, da je Bogomila zanj za vselej izgubljena, zamajejo tla pod nogami, nove razsežnosti njene vere še ne more začutiti. V njem nastopi »kriza želje«,³ Bogomila pa mu v stanju stiske razkrije sanjsko vizijo združitve z njim v večnosti. Kot da bi nebo hotelo potrditi resničnost njenih besed, nastopi trenutek, ko vsa narava zatrepeta v nenadni svetlobi – pojavi se mavrica in izlije svoj čisti svit na blede, mili obraz Bogomile. Nenavadni prizor neslutene in neizrekljive lepote prevzame Črtomira in ga vznemiri, da ostane nem. Pesnik ne razkrije, kaj se dogaja v njem. Predstavi le njegova dejanja, ki kažejo na odločitev, da bo sledil željam Bogomile in služil ljubezni do nje. Obljubi ji zvestobo, ki ni odvisna od legalnega zakona in temelji le na ljubezni.⁴ Materialno zanj nima več pomena, odreče se zlatu in prosi Bogomilo, naj ga da sirotam. To so zadnje besede, ki jih v pesnitvi izreče Črtomir. Pred slovesom od ljubljenice na njeno prošnjo molčé privoli v krst in s tem še zadnjič osreči Bogomilo («se od veselja svet' obraz device»). Tedaj že ve, da ovire, ki onemogoča njuno ljubezen, ne more premagati, da ne zadostuje niti njegov krst. Obenem ve, da bi Bogomilo najhuje prizadel, če se ne bi dal krstiti; ona namreč verjame, da drugače ne bosta mogla biti združena v nebesih, in se boji, da bi ga v »zmotni veri« Bog zavrgel.

² Ljubezen »[...] vse prenaša, vse veruje, vse upa, vse prestane. Ljubezen nikoli ne mine.« (1 Kor 13, 7–8.)

³ O krizi želje Irvine (2006: 21–22) pove: »Križa želje je treh vrst. V prvi vrsti izgubiš sposobnost želeti. V drugi obdržiš sposobnost želeti, toda izkusiš nenaden gnus, brez spoštovanja do posamezne želje [...] – toda s spoštovanjem do tvoje cele zbirke želja. V tretjem izkusiš življenjsko krizo, v kateri obdržiš sposobnost želeti, toda v »želeti« ne vidiš nobenega smisla.« Zadnje, najresnejšo, saj se lahko konča s samomorom, je izkusil tudi Lev N. Tolstoj (Irvine 2006: 28).

⁴ Podobno je za t. i. dvorsko zvestobo, ki jo zasledimo tudi v mitu o Tristanu in Izoldi, značilno, da »prav toliko, kolikor nasprotuje zakonski zvezi, nasprotuje tudi ljubezenski 'zadovoljitvi'. Pogumna zvestoba zakonu viteške ljubezni predvideva odpoved temu, da bi si damo popolnoma prisvojil, da bi se ljubezen udejanjila – to namreč ne bi bila več ljubezen« (Rougemont 1999: 29–30).

V Prešernovi pesnitvi se bolečina Črtomira in Bogomile zgosti v trenutkih slovesa, ko se ljubezen pokaže »kot najbolj nasilna izmed vseh strasti« (Irvine 2006: 14). V tem kontekstu je zanimiv motiv žrtvovanja kot posebne vrste darovanja (Halbertal 2012: 3). Sprva Bogomila in Črtomir darujeta daritve starim bogovom, v bitki se Črtomir in njegovi vojaki žrtvujejo za domovino,⁵ po bitki in pokristjanjenju pa je žrtvovanje mladega para povezano z ljubeznijo in prakso pokore in zadoščevanja, oba pa se tudi samožrtvujeta drug za drugega.

Sposobnost samožrtvovanja za drugega posameznika, ki jo izkazujeta Črtomir in Bogomila, je v Kantovi moralni filozofiji, pa tudi v drugih filozofijah morale, ključ za etično življenje. Moralna preizkušnja se pri Črtomiru kaže v odločanju med ljubeznijo do sebe in samopreseganjem.

V zgodbi Bogomile in Črtomira hkrati sledimo transformaciji darovanja ali žrtvovanja: sprva se to kaže kot najbolj prvotna in osnovna oblika rituala, kot darovanje pridelkov ali žrtvovanje živali, z nastopom krščanstva pa so vsa žrtvovanja zamenjana s samožrtvovanjem; zlasti za Bogomilo se zdi, da se žrtvuje po zgledu žrtvovanja Božjega sina na križu (prim. Halbertal 2012: 7). Zdi se, da je slovo za Črtomira težje kot za Bogomilo, saj pesnik samo zanj pove, da se mu oči napolnijo s solzami (»solzé stojijo v vsakem mu očesi«). V trenutku, ko jo Črtomir objame, Bogomila ne zajoe, ne zajame je več strastna želja po ljubem (kot pred njegovim odhodom v boj), ne začitimo je kot krhke, prej kot duhovno močno osebo, podobo angelskega bitja, ki ni več navezano na čutni svet. Črtomirovega doživljanja po njuni ločitvi Prešeren ne razkrije, a bralec sluti, da doživlja hudo življenjsko krizo, kljub temu pa ga z Bogomilo do konca življenja duhovno družijo izpolnjevanje poslanstva, ki ga Bogomila želi od njega.

3 Ljubezen med željo in samožrtvovanjem v *Krstu pri Savici* Zorka Simčiča (knjižne izdaje 1953, 1965, 1994): medbesedilne navezave na Prešernovo pesnitev

S tematskega vidika je zanimiva tudi interpretacija *Krsta pri Savici* pri osrednjem pisatelju slovenske politične emigracije v Argentini Zorku Simčiču. Simčičeva drama *Krst pri Savici* je bila zasnovana na istoimenski Prešernovi romantični pesnitvi in njenih osrednjih verzih, a v sebi skriva aluzije na medvojno temo. Delno je bila objavljena leta 1944 v ljubljanskem *Slovenčevem koledarju*. L. 1953 je kot drama v petih slikah izšla v celoti v buenosaireških *Katoliških misijonih* (z ilustracijami Hotimira Gorazda) in tudi v knjižni obliki. Drama *Krst pri Savici* v šestih slikah iz l. 1965 je predelana drama, pri čemer sta v celoti dodana druga slika in zadnji prizor, enako strukturo ima tudi izdaja iz l. 1994.⁶

⁵ Vojna je domena, v kateri se kažejo tako junaško samožrtvovanje kot tudi skrajno nasilje in brutalnost; v vojni sta samopreseganje in nasilje med seboj resnično povezani (Halbertal 2012: 5).

⁶ Prvotno besedilo je prvič uprizoril Slovenski oder iz Trsta na Slovenskem festivalu (Repentabor, 23. 8. 1953) s sodelovanjem Dramske skupine iz Sv. Ivana ter Tržaške folklorne skupine (vodil Jure Štavar), režiral je Jože Peterlin.

Podobno kot pri Prešernu je prizorišče postavljeno v 8. stol., v kraje okrog Bleda in Bohinja, »v zadnjo slovensko srenjo, ki še vedno časti stare bogove«. Simčič od Prešerna prevzame vse osrednje literarne osebe, več podob, situacij in motivov ter poglobitve dialoge med Bogomilo in Črtomirom, prevzetim prvinam pa doda originalne prvine individualne imaginacije. Nov je zlasti lik Gojmirja, modrega in plemenitega sina pokojnega starešine, ki kot Črtomir ljubi Bogomilo, a mu ta ljubezni ne vrača. V Simčičevem delu se za ljubezensko zgodbo skriva spraševanje, ali je bil Črtomirov boj z Valjhunom potreben. Zaradi vseh žrtev, ki so padle v spopadu s premočno vojsko, in zaradi svojega uboja Gojmirja, ki ga je sumil izdajstva, se Črtomir proti koncu drame kesa. Njegovo ponotranjenje krivde in »iz kesa porojeno pokristjanjenje« je nov motiv, ki pa se, po Kermaunerjevi oceni, ujema s Prešernovim sporočilom« (Kermauner 1999: 246). Črtomir svojo krivdo nad Gojmirjem in padlimi rojaki hoče odkupiti z odpovedjo ljubezni do Bogomile in usmeritvijo k transcenci, s tem da bo ljudem prinašal luč prave vere.

Bogomila svojo srečo ob snidenju s Črtomirom po končanem boju opiše, drugače kot pri Prešernu, ob pomoči biblične primere: Črtomira primerja z »žejnim jelenom, ki ranjen čaka / na hladen curek vode iz izvira« (Simčič 1965: 54). Primera z jelenom morda nakazuje Črtomirovo spreobrnitev, ki si jo zanj želi Bogomila (prim. Ps 42 (41), 2–3).⁷

Medtem ko je pri Prešernu ob slovesu Bogomila trdna in Črtomir bolj prizadet, pa se v končnem prizoru slovesa v Simčičevi drami položaj zdi nasproten: Bogomila izraža potrtnost in kliče Črtomira, on pa se ne ozre več k njej in trdno stopa po svoji poti proti soncu. Zdi se, da je njegovo ljubezensko željo nadomestila druga želja, želja zadoščevanja in očiščenja krivde, in jo tudi preseгла.

V Simčičevi predelani izdaji drame iz l. 1965 je v nasprotju z njegovim prvotnim besedilom še bolj poudarjena pozitivna vloga Gojmirja, ki Valjhunu noče izdati Črtomira, tudi če bi za to moral plačati z življenjem. Pozitivno je upodobljen značaj Valjhuna, ki že pred končano bitko sklene, da Črtomiru podari življenje in da je ta bitka zanj zadnja, saj se mu toži po domu, Korotanu. Poudarjena je tudi močna vloga duhovna, ki Valjhunu očita pobijanje, saj njegova naloga ni bila pobijati ljudi, temveč zgolj uničiti malike, porušiti njihove templje. Ta napaka se bo po duhovnovem mnenju pokazala za usodno tudi v prihodnjih rodovih:

Če ti rodovi tu samo prek meča / spoznali bodo novega Boga, / nikoli več ne bo v njih zdrave vere, / ker ta iz ljubezni rase ne iz strahu. / Nikoli iz srca, v jeziku svojem, / ne bodo znali prav Boga častiti. / Nikoli! Nikoli ne čez tisoč let! (Simčič 1965: 25.)

Dodani sklepni prizor vsebuje še en nov motiv, ki ga pri Prešernu ni – motiv Bogomilinega odpuščanja ter sprave Bogomile in Valjhuna, s katerim avtor simbolno slika spravo v slovenskem narodu, ki ga je prizadela vojna. V drami k duhovnu in Bogomili pride Valjhun in se kesa svojih dejanj ter se zruši pred križem na kolena (Simčič 1965: 65), Bogomila pa mu sočutno ponudi roko, da se dvigne.

⁷ V Psalmu 42 (41) beremo: »Kakor hrepeni jelen / po potokih voda, / tako hrepeni moja duša po tebi, o Bog. / Mojo dušo žeja po Bogu, / po živem Bogu.«

4 Ljubezen med strastno željo in smrtjo v dialogu Smoletovega *Krst pri Savici* (dvodejanka, knjižne izdaje 1969, 2003, 2009): medbesedilne povezave na Prešernovo pesnitev

Smoletova dvodejanka *Krst pri Savici* je nastajala več let (1961–1968). Smole jo je kot predstavnik Odra 57 v okviru načrtov za gledališko sezono 1961/1962 prvič omenil že l. 1961 (Schmidt 2009: 119), delo pa je bilo prvič natisnjeno l. 1968/69 v *Gledališkem listu Drame SNG v Ljubljani*,⁸ drugič l. 1969 (Smole 1969), tretjič l. 2003/2004,⁹ v *Zbranih delih* pa l. 2009 (Schmidt 2009). Do l. 2006 je drama doživela pet uprizoritev, od teh tri v ljubljanski Drami.¹⁰

Smoletova drama *Krst pri Savici*, »religiozna drama, ki v drugem delu prehaja v politično« (Borovnik 2005: 70), se v nasprotju s Prešernovo pesnitvijo in Simčičevo dramo začne na prizorišču, na katerem se Prešernova pesnitev konča – v Ogleju, med samostanskimi zidovi. Tam Črtomir v svoji novi veri ne čuti izpolnitve, čuti se izdanega in prevaranega. Smole v drami razkriva njegovo notranje religiozno doživljanje, ki ga Prešeren ne razkrije; pove, da se je Črtomir dal krstiti, ne da bi vero v srcu tudi občutil.

V nasprotju s Prešernovo pesnitvijo Smoletovo Bogomilo določata lažna pobožnost, prazen blišč. Na njeno notranjo praznino, zakrito z dostojanstveno zunanostjo, opozarja sestra Anunciata, ki ji pravi: »Tvoj obraz, sestra Bogomila, je natančno kot vitka in prostrana katedrala, slepeča, razkošna, pripravljena in grozljivo prazna.« (Smole 2009: 12–13.) Ko Črtomir to njeno dvoličnost spozna, se v njem naseli sovraštvo do ženske, zaradi katere je prejel krst in s tem vero, ki je ne more občutiti. V pogovoru ji očita zlagano vero, izdajstvo, a Bogomila se brani pred očitki nezvestobe:

Naj bi ti ohranila zvestobo tam gor, med peščico poraženih poganov, venomer na oprezu, v stalnem begu kakor žival [...] Jaz hočem naprej, ne nazaj in navzdol. Meni ni ne do bogov, ne do Boga, ne do vaše modrosti, dvakrat nespametna bi bila, če bi se pehala za tem, česar ni v meni, ki sem samo ženska. (Smole 2009: 32–33.)

Smoletova Bogomila ni dovolj močna za samoodpoved iz ljubezni, zato se zateka v laž; v tem je popolno nasprotje Prešernovi Bogomili, katere ljubezen je močna kot smrt. Črtomir se na njene besede odzove prizadeto, v mučnem molku obstane »z rokami na obrazu« (Smole 2009: 33). Od tega trenutka dalje se v njem še bolj krepi anarhičnost in avtoritarnost in v njem izrineta željo po ljubezni. Njegova strast išče novo prizorišče za svojo dejavnost in jo najde v nadzorovanju morale in v množičnem uničevanju ljudi. V dialogu s Patriarhom izrecno pove, da ne verjame v Boga in da je krst prejel iz strahu pred smrtjo. Čuti se duhovno pohabljenega, želi si poiskati pravo

⁸ *Gledališki list SNG Drama Ljubljana* 3, 202–233, Ljubljana 1968/69.

⁹ *Gledališki list SNG Drama Ljubljana* 1, 41–67, Ljubljana 2003/2004.

¹⁰ Uprizoritve drame: Drama SNG v Ljubljani, 25. 1. 1969, režiser France Jamnik; Drama SNG v Ljubljani, 10. 10. 1981, režiser Janez Pipan; Slovensko stalno gledališče v Trstu, Komorni oder, 12. 1. 1988, prireditelj Andrej Inkret, režiser Jože Babič; Primorsko dramsko gledališče, Nova Gorica, 19. 5. 1994, režiser Janez Pipan; SNG Drama, Ljubljana, 4. 10. 2003, režiserka Meta Hočevar.

vero, doživeti pravi krst, pod imenom krščanstva slediti svoji, trdi in neusmiljeni resnici, ki v imenu božje pravičnosti uniči vse, kar je dvolično, neiskreno, zlagano.

Drugi del Smoletove drame se dogaja na Slovenskem, pri Gospe Sveti, kamor Črtomir svojevoljno izsili odhod, tja odpotuje skupaj z redovnicami Bogomilo, Pio in Vincencijo. Fanatično in poblaznelo se preda klanju ljudi, ki po njegovem mnenju v srcu ne nosijo Boga – krivoprisežnikov, ki so pod videzom krščanstva še vedno pogani. Ima se za »roko Boga« (Smole 2009: 60), Bog pa po njegovem ne pozna milosti in udarja s trdo roko. Bogomili fanatično trdi, da je edini in pravi Bog »Bog maščevanja. Nobenega drugega ni.« (Smole 2009: 58.) Bogomila od njega pobegne kot od blazneža, patriarh pa jo poviša v prednico. Povišanje Bogomile je za Črtomira nepredstavljivo, njegov Bog, »ki ga ni strah psičje krvi, pa je presodil drugače« (Smole 2009: 81). Bogomilo zakolje z nožem. Zdi se, da oba postaneta žrtvi zgodovinskega časa, ki onemogoča in ubija njuno svobodo, in samih sebe. Zdi se, da v smrti najdeta odrešitev.

5 Sklep

Ljubezen je osrednja tema Prešernovega *Krsta pri Savici*, saj vse življenje osrednjih junakov Bogomile in Črtomira poteka v službi ljubezni kot najvišji vrednoti; Črtomir se poda v boj iz ljubezni do domovine, še pomembnejši pa so njegovi notranji boji, ki jih vname ljubezen do Bogomile. Oba se končno žrtvujeta drug za drugega in s tem ohranita večno ljubezen. Intimno doživljanje ljubezni se pri vsakem izmed izbranih treh avtorjev izraža na drugačen način: od čistega hrepenenja Bogomile in njenega samožrtvovanja za rešitev Črtomira v boju ter strastne Črtomirove želje, njegovega samožrtvovanja in resignacije pri Prešernu; prek Črtomirove želje po ljubezni, njegovega uboja nedolžnega in zadoščevanja za greh pri Simčiču; do zlagane ljubezni Bogomile, njenega bega v samostan ter Črtomirovega fanatičnega sovraštva, ki se sklene z ubojem Bogomile in njegovo usmrtitvijo.

V središču Prešernove pesnitve so lirski dialogi o ljubezni, ki se je porodila med Črtomirom in Bogomilo in je prerasla v izkušnjo ljubezni, ki ji je določena nesmrtnost. V Simčičevi drami se avtor v vseh osrednjih motivih z dialogi navezuje na Prešernovo pesnitev in prevzema osrednje citate neposredno iz njegove pesnitve. Ob tem nekatere Prešernove pesniške komparacije modificira, tako da primere iz grške mitologije zamenja s slovansko mitologijo ter s tem vnese v dramo še več domoljubnih prvin.

Medtem ko Prešeren in za njim Simčič opisujeta »plodno« trpljenje, samožrtvovanje Bogomile in Črtomira v zameno za obljubo večne ljubezni po zemeljski smrti, pa Smole v svoji tragediji slika tragedijo Bogomile in Črtomira; zaradi novih okoliščin, v katerih jima je bila onemogočena zakonska zveza, sta se oba pokristjanila, ne da bi to čutila v srcu. Bogomila se z novim položajem sprijazni, Črtomir pa ne more živeti v neiskrenosti. Praznina v njem ustvarja stisko, upor iz obupa; izgubi občutek za resničnost in se zateka v notranjo laž, v zaslepljenost, v slab poskus posnemati Boga, ki ga ustvari po svoji blodni predstavi. S svojo predstavo o čistosti končno upravičuje

celo svoj zločin, umor zlagane Bogomile. Lik Bogomile Smole obarva posmehljivo, posmehuje se ji ne samo kot oportunistki, temveč tudi kot ženski. V drami slika svet, v katerem prevladujejo moški, ženska se v svetu ne more boriti drugače kot Bogomila, ali pa »klecne kot obstreljenka« (Smole 2009: 32–33).

Vsa tri besedila kljub veliki različnosti družijo skupna rdeča nit: pot »od želje čez strast k smrti« (Rougemont 1999: 247), vendar pa so te teme pri vsakem izmed avtorjev predstavljene drugače. V vseh treh besedilih Črtomir in Bogomila sprva divinizarata željo po ljubezni in v njej iščeta oporo. Ko Prešernova Bogomila prva spozna krščansko *agápe*, želi tudi Črtomira voditi s svojo besedo od naravne religije k hrepenjenju po neskončni ljubezni. Pot ljubezenskega para je podobna tudi v Simčičevi drami, v kateri je dodan motiv Bogomilinega sočutja do Črtomira ob njegovem uboju Gojmirja. Črtomir in Bogomila v Smoletovi drami pa, nasprotno, ne znata ljubiti; njuna ljubezen je »divja«, razosebljena, nasilna, oropana čiste želje, prešibka za samozrtvovanje; s svojim egoizmom zanikujeta in končno uničita drug drugega.

Viri in literatura

- BOROVNIK, Silvija, 2005: *Slovenska dramatika v drugi polovici 20. stoletja*. Ljubljana: Slovenska matica.
- HALBERTAL, Moshe, 2012: *On sacrifice*. Princeton: Princeton University Press.
- IRVINE, William Braxton, 2006: *On desire: Why we want what we want*. New York: Oxford University Press.
- JOVANOVIĆ, Dušan idr. (ur.), 1996: *Dominik Smole. Interpretacije*. Ljubljana: Nova revija.
- JUVAN, Marko, 1990: *Imaginarij Kersta per Savizi v slovenski literaturi. Medbesedilnost recepcije*. Ljubljana: Revija Literatura.
- KERMAUNER, Taras, GOLJEVŠČEK, Alenka, 1999: *Dramatika: Zorko Simčič. Janja Žitnik, Helga Glušič (ur.): Slovenska izseljenska književnost 3: Južna Amerika*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, Rokus. 245–268.
- KOS, Janko, 1991: *Prešeren in njegova doba*. Koper: Lipa.
- PREŠEREN, France, 2001: *Keršt per Šavizi/Krst pri Savici*. Spremnj študiji Janko Kos in Milček Komelj. Celje: Mohorjeva družba.
- de ROUGEMONT, Denis, 1999: *Ljubezen in Zahod (L'Amour et l'Occident)*. Ljubljana: Založba /*cf. (Rdeča zbirka).
- SCHMIDT, Goran, 2009: Opombe k tretji knjigi. Dominik Smole: *Zbrano delo. Tretja knjiga: Dramski spisi II: Krst pri Savici*. Uredil in opombe napisal Goran Schmidt. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbrana dela Slovenskih pesnikov in pisateljev 25). 117–328.
- SIMČIČ, Zorko, 1953: *Krst pri Savici: igra v petih slikah*. Ilustriral Hotimir Gorazd. Buenos Aires: Katoliški misijon.
- SIMČIČ, Zorko, 1965: *Krst pri Savici*. Trst, Buenos Aires: Tabor.
- SIMČIČ, Zorko, 1994: *Krst pri Savici: ljudska igra*. Ilustracije Hotimir Gorazd. Koper: Ognjišče.
- SMOLE, Dominik, 1969: *Krst pri Savici*. Maribor: Založba Obzorja.
- SMOLE, Dominik, 2003: *Krst pri Savici*. Maribor: Založba Obzorja.
- SMOLE, Dominik, 2009: *Krst pri Savici. Zbrano delo. Tretja knjiga: Dramski spisi II: Krst pri Savici*. Uredil in opombe napisal Goran Schmidt. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU (Zbrana dela Slovenskih pesnikov in pisateljev 25). 7–113.
- ZUPAN SOSIČ, Alojzija, 2002: *Ljubezen v Krstu pri Savici*. Marko Juvan (ur.): *Romantična pesnitev: ob 200. obletnici rojstva Franceta Prešerna. Obdobja 19*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete. 267–280.